

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист наших прав у всій Європі

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

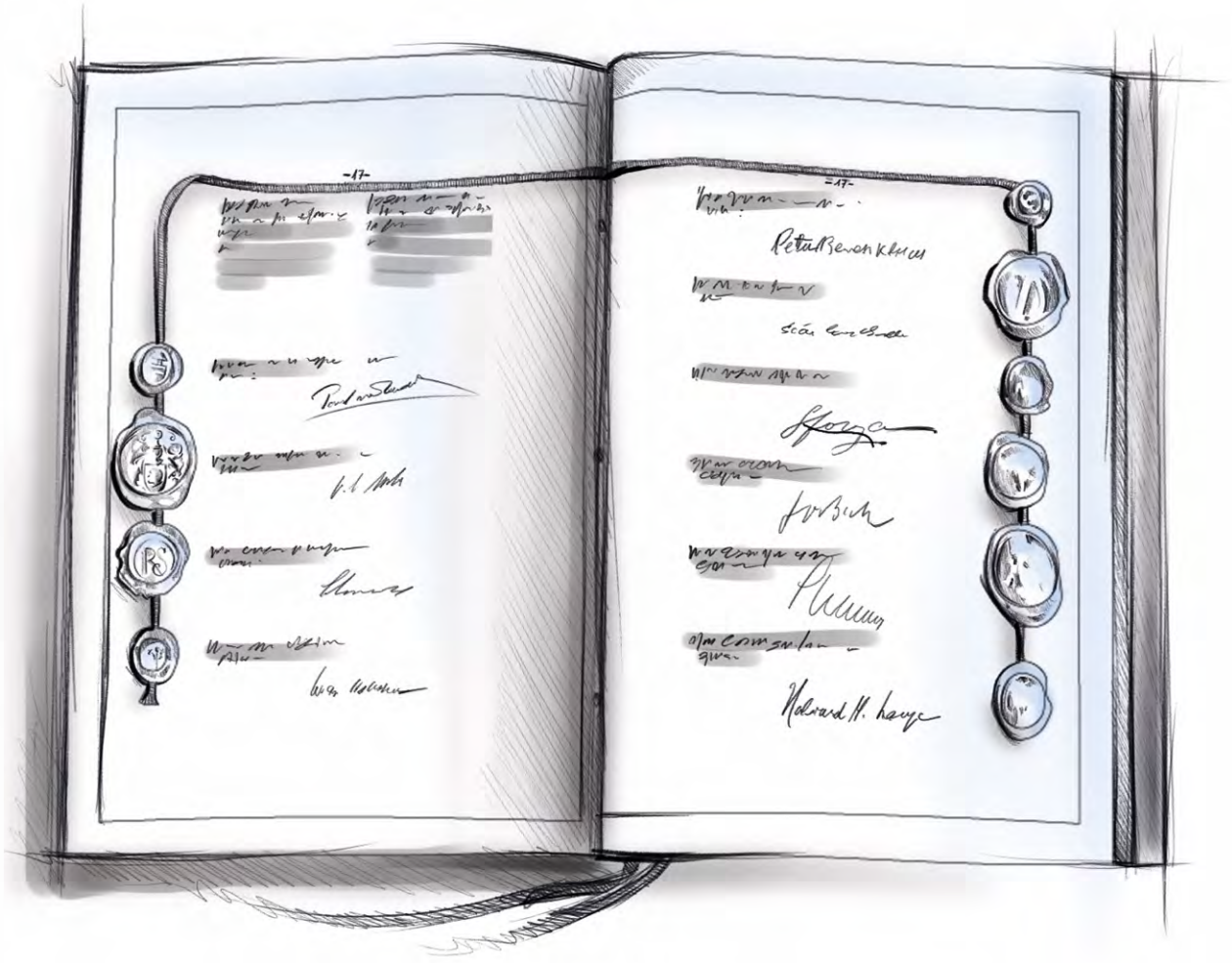
ЩО ТАКЕ ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ?

Європейська конвенція з прав людини — це міжнародний договір, який гарантує права і свободи понад 700 мільйонів європейців. Вона забезпечує захист у таких сферах, як право на життя, свободу, справедливий суд і свободу думки.

46 держав-членів Ради Європи зобов'язані дотримуватися її положень, а вірність її принципам забезпечується Європейським судом з прав людини у Страсбурзі, Франція.

Європейська конвенція з прав людини

- була прийнята у 1950 році;
- гарантує основоположні права.
- 16 протоколів вносять зміни та доповнення до первинного тексту.

ОСНОВНІ ГАРАНТІЇ ТА ЗАБОРОНИ ЗА КОНВЕНЦІЄЮ

Права і свободи

- Право на життя та особисту недоторканість
- Свобода вираження поглядів і свобода зібрань
- Свобода думки, совісті та релігії
- Право на повагу до приватного і сімейного життя
- Право на справедливий суд
- Права голосувати та бути обраним

Заборони

- Катування
- Примусовоі праці
- Смертної кари
- Дискримінації
- Незаконного затримання

ПРАВО НА ЖИТТЯ
(Стаття 2)

Це право гарантує, що життя кожної людини охороняється законом. Держави зобов'язані запобігати втраті життя, будь то внаслідок кримінальних дій, небезпечних умов праці, екологічних загроз чи інших небезпек.

У цьому тексті «Суд» означає Європейський суд з прав людини, а «Конвенція» — Європейську конвенцію з прав людини.

Приклади справ

МакКанн та інші проти Сполученого Королівства (McCann and Others v. United Kingdom) (1995): ця справа стосувалася смертельного застосування вогнепальної зброї британськими силами безпеки в Гібралтарі проти трьох підозрюваних членів Ірландської республіканської армії (IRA). Європейський суд з прав людини постановив, що хоча військовослужбовці діяли за наказом, планування та контроль операції не містили необхідних запобіжних заходів для недопущення втрати життя. Це рішення підкреслило обов'язок держав мінімізувати застосування смертоносної сили під час безпекових операцій.

Справа Ренольд проти Франції (Renolde v. France) (2008): Суд встановив порушення права на життя, оскільки французька влада не забезпечила захисту ув'язненого з відомими психічними розладами, який вчинив самогубство під час перебування під вартою. Це рішення сприяло посиленню захисту вразливих затриманих по всій Європі.

Брінкат та інші проти Мальти (Brincat and Others v. Malta) (2014): працівники на державних судноверфях Мальти зазнали впливу азбесту, що призвело до смертей і захворювань. Це рішення підтвердило обов'язок держав захищати людей від екологічних небезпек.

Каннаваччуоло та інші проти Італії (Cannavacciuolo and Others v. Italy) (2025): заявники проживали в регіоні Кампанія, який протягом десятиліть потерпав від масштабного та неконтрольованого скидання токсичних відходів. Суд постановив, що італійська влада не протидіяла належним чином цьому систематичному й тривалому забрудненню та не вжила всіх необхідних заходів для убезпечення життя заявників.

ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ ТА НЕЛЮДСЬКОГО ПОВОДЖЕННЯ
(Стаття 3)

Катування, нелюдське поводження та таке, що принижує гідність, покарання заборонені за будь-яких обставин, у тому числі під час війни чи розслідувань терористичних злочинів. Держави повинні розслідувати заяви про жорстоке поводження та притягувати винних до відповідальності.

Приклади справ

Тайрер проти Сполученого Королівства (Tyrer v. United Kingdom) (1978): школяр, який був підданий тілесному покаранню за вироком суду, стверджував, що це порушило його гідність. Суд постановив, що покарання різками є таким, що принижує гідність, відповідно до статті 3, тим самим створивши прецедент проти тілесних покарань.

Сааді проти Італії (Saadi v. Italy) (2008): депортацію чоловіка до Тунісу, де йому загрожували катування, було заблоковано, що продемонструвало здатність Конвенції захищати людей від жорстокого поводження.

Вінтер та інші проти Сполученого Королівства (Vinter and Others v. United Kingdom) (2013): Суд постановив, що довічне позбавлення волі без можливості умовно-дострокового звільнення порушує статтю 3, якщо не існує механізму перегляду вироку та розгляду можливості звільнення.

Буїд проти Бельгії (Bouyid v. Belgium) (2015): поліцейські дали ляпаса двом братам під час допиту, чим порушили їхню гідність. Суд наголосив на обов'язку правоохоронних органів поважати основоположні права людини.

У цьому тексті «Суд» означає Європейський суд з прав людини, а «Конвенція» — Європейську конвенцію з прав людини.

ЗАБОРОНА РАБСТВА ТА ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ
(Стаття 4)

Держави зобов'язані забезпечувати практичний та ефективний захист осіб від рабства і примусової праці. Військова служба, праця ув'язнених, служба у випадках надзвичайних ситуацій чи стихійних лих, а також звичайні громадянські обов'язки не вважаються підневільним станом або примусовою працею.

Приклади справ

Сільяден проти Франції (Siliadin v. France) (2005): домашню працівницю з Того примушували працювати без оплати або правового захисту, що було визнано підневільним станом. Суд постановив, що Франція не забезпечила ефективного захисту від рабства, підтверджуючи гарантії, передбачені статтею 4.

С.М. проти Хорватії (S.M. v. Croatia) (2020): хорватську жінку примусили до проституції, і Суд визнав її жертвою торгівлі людьми. Суд постановив, що Хорватія не провела ефективного розслідування, наголосивши, що внутрішня торгівля людьми також підпадає під захист статті 4.

ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ
(Стаття 5)

Держави повинні захищати осіб від незаконного або свавільного позбавлення свободи. Затримання допускається лише у чітко визначених випадках. Кожен, кого затримано, має право на швидкий судовий розгляд затримання, можливість оскаржити його законність та отримати компенсацію, якщо затримання буде визнано незаконним.

Приклади справ

Фроммельт проти Ліхтенштейна (Frommelt v. Liechtenstein) (2004): Суд розглянув продовження строку досудового тримання під вартою без можливості для затриманого або його адвоката викласти свої аргументи. Він встановив порушення пункту 4 статті 5, підкреслюючи необхідність ефективного судового розгляду та права оскаржити затримання.

Шахін Алпай проти Туреччини (Şahin Alpay v. Turkey) (2018): справа стосувалася затримання журналіста після спроби державного перевороту 2016 року. Суд постановив, що затримання було незаконним і свавільним, наголосивши, що позбавлення свободи повинно ґрунтуватися на достатніх доказах і законних підставах та підлягати судовому контролю.

Селахаттін Демірташ проти Туреччини (№4) (Selahattin Demirtaş v. Türkiye) (No. 4) (2025): справа стосувалася затримання політичного діяча. Суд постановив, що затримання було свавільним, підкреслюючи важливість судового контролю та заборону затримання з політичних мотивів.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

(Стаття 6)

Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом. Це включає презумпцію невинуватості, право на юридичне представництво та можливість оскаржити судове рішення.

Приклади справ

Стіл і Морріс проти Сполученого Королівства (Steel and Morris v. United Kingdom) (2005): корпорація McDonald's подала позов за наклеп проти двох активістів у справі, що стала відомою як справа «Мак-Наклеп» ("McLibel"). Суд дійшов висновку, що Сполучене Королівство порушило статтю 6, не надавши безоплатної правової допомоги, оскільки заявники не могли організувати дієвий захист проти потужної корпорації.

Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства (Ibrahim and Others v. United Kingdom) (2016): під час розслідування терористичних злочинів підозрюваним було відмовлено у доступі до адвоката на початковому етапі допиту. Суд постановив, що це порушило їхнє право на справедливий суд.

Денісов проти України (Denisov v. Ukraine) (2018): суддя, якого було звільнено з посади, стверджував, що рішення було несправедливим. Суд встановив порушення процесуальних гарантій неупередженості.

Юксель Ялчинкая проти Туреччини (Yüksel Yalçinkaya v. Türkiye) (2023): заявника було засуджено за членство в терористичній організації на підставі використання застосунку для обміну зашифрованими повідомленнями ByLock. Суд дійшов висновку, що під час провадження мали місце серйозні недоліки, оскільки заявнику не було надано достатнього доступу до даних ByLock, які стосувалися його особисто.

ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

(Стаття 8)

Стаття 8 гарантує приватне життя кожній особі, включаючи її житло, кореспонденцію та сімейні стосунки, а також покладає на держави обов'язок захищати ці права від зовнішніх загроз.

Приклади справ

Маркс проти Бельгії (Marckx v. Belgium) (1979): Суд дійшов висновку, що бельгійські закони, які інакше ставилися до дітей, народжених поза шлюбом, порівняно з іншими дітьми, порушували статті 8 і 14 Конвенції. Ця справа змінила підходи до спадкових і сімейних прав по всій Європі.

Даджен проти Сполученого Королівства (Dudgeon v. United Kingdom) (1981): ця справа призвела до декриміналізації гомосексуальних відносин у Північній Ірландії. Суд постановив, що криміналізація одностатевих стосунків за взаємною за згодою, порушує право на повагу до приватного життя, гарантоване статтею 8.

Фон Ганновер проти Німеччини (Von Hannover v. Germany) (2004): принцеса Кароліна Монакська прагнула заборонити папараці публікувати її приватні фотографії. Суд ухвалив рішення на її користь, закріпивши захист приватного життя навіть для публічних осіб.

Барбулеску проти Румунії (Bărbulescu v. Romania) (2017): чоловіка звільнили за використання службової електронної пошти для приватного листування. Суд постановив, що контроль за його комунікаціями без чітких гарантій захисту порушив його право на приватне життя. Ця справа уточнила баланс між наглядом з боку роботодавця та правом працівників на приватність.

СВОБОДА ДУМКИ, СОВІСТІ ТА РЕЛІГІЇ

(Стаття 9)

Стаття 9 захищає свободу сповідувати свою релігію як приватно, так і прилюдно, а також право змінювати свою релігію. Держави не можуть втручатися у внутрішні справи релігійних громад.

Приклади справ

Хасан і Чауш проти Болгарії (Hasan and Chaush v. Bulgaria) (2000): Суд розглянув втручання держави у призначення головного муфтія мусульманської громади. Він наголосив на обов'язку держави залишатися нейтральною у питаннях релігії та захищати автономію релігійних громад.

Лаутсі проти Італії (Lautsi v. Italy) (2011): спочатку Суд постановив, що розміщення розп'ять у класах державних шкіл порушує принцип нейтралітету держави, закріплений у статті 9. Проте після апеляції до Великої палати було встановлено, що ця практика існує в межах культурного контексту Італії і не становить порушення.

С.А.С. проти Франції (S.A.S. v. France) (2014): заявниця-мусульманка оскаржила французький закон, який забороняв приховування обличчя в громадських місцях, стверджуючи, що це позбавляло її можливості носити повну мусульманську вуаль. Суд дійшов висновку, що порушення статті 9 не було, оскільки цей захід переслідував законну мету забезпечення умов «спільного життя» у французькому суспільстві.

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ

(Стаття 10)

Свобода висловлювати погляди та критику є необхідною умовою демократії. Стаття 10 захищає право поширювати ідеї та інформацію, водночас враховуючи обов'язки, зокрема обов'язок поважати права інших осіб. Засоби масової інформації користуються особливим захистом для забезпечення цієї свободи.

Приклади справ

Лопеш Гомеш да Сілва проти Португалії (Lopes Gomes da Silva v. Portugal) (2000): журналіст, засуджений за наклеп на політика, стверджував, що було порушено його свободу вираження поглядів. Суд ухвалив рішення на захист свободи преси.

Таймс Ньюспейперс Лімітед проти Сполученого Королівства (Times Newspapers Ltd. v. United Kingdom) (2009): Суд розглянув питання архівних інтернет-публікацій, які містили наклепницькі твердження. Він постановив, що у принципі незастосування позовного строку давності до архівних матеріалів не становить порушення свободи вираження поглядів, однак наголосив на необхідності забезпечення балансу між правами медіа та захистом репутації, наприклад шляхом додавання застереження або оновлення до архівної статті.

Кевеші проти Румунії (Kövesi v. Romania) (2020): Суд постановив, що звільнення головної прокурорки Румунії з питань боротьби з корупцією через критику законодавчих реформ порушило її право висловлювати законні занепокоєння щодо незалежності судової влади.

Бутон проти Франції (Bouton v. France) (2022): Суд встановив порушення статті 10 у цій справі, яка стосувалася активістки Femen, що з'явилася топлес у церкві на знак протесту проти позиції Католицької церкви щодо абортів. Суд дійшов висновку, що, хоча держави можуть захищати релігійні почуття, застосування кримінального покарання за таких обставин було непропорційним і порушувало свободу вираження поглядів.

СВОБОДА ЗІБРАНЬ ТА ОБ'ЄДНАННЯ

(Стаття 11)

Кожен має право мирно збиратися та вступати до груп або об'єднань. Обмеження допускаються лише з метою захисту громадської безпеки, громадського порядку або прав інших.

Приклади справ

Рамазанова та інші проти Азербайджану (Ramazanova and Others v. Azerbaijan) (2007): органи влади затягували реєстрацію неурядової організації (НУО), яка займалася адвокацією для вразливих груп населення. Суд постановив, що це порушило право на свободу об'єднання.

Демір і Байкара проти Туреччини (Demir and Baykara v. Turkey) (2008): заявники, які були службовцями муніципалітету, створили профспілку, яка уклала колективний договір із місцевою адміністрацією. Згодом цей договір було анульовано із зворотною дією, а їхні профспілкові права були обмежені. Суд постановив, що таке втручання підривало як право створювати профспілки, так і право вести колективні переговори.

Луценко та Вербицький проти України (Lutsenko and Verbytskyy v. Ukraine) (2021): ця справа виникла у зв'язку з придушенням мирних протестів під час Євромайдану в Україні. Суд постановив, що зловживання владою, спрямовані на залякування демонстрантів, порушили їхнє право на свободу зібрань.

Гумперт та інші проти Німеччини (Humpert and Others v. Germany) (2023): заявники-вчителі, які мали статус державних службовців, були притягнуті до дисциплінарної відповідальності за участь у страйках у робочий час. Суд дійшов висновку, що порушення статті 11 у цій справі не було, визнавши, що заборона страйків для вчителів зі статусом державних службовців спрямована на забезпечення належного функціонування державного управління, у тому числі системи освіти.

ПРАВО НА ШЛЮБ

(Стаття 12)

Кожен має право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, без дискримінації. Стаття 12 стосується шлюбу між чоловіком і жінкою. Суд не поширив це право на одностатеві шлюби, залишивши питання їх легалізації на розсуд окремих держав.

Приклад справи

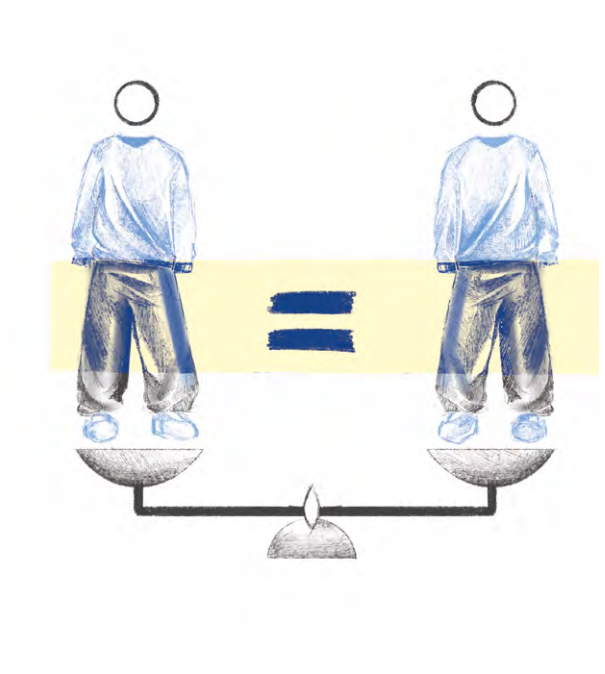
Шальк і Конф проти Австрії (Schalk and Kopf v. Austria) (2010): Суд розглянув справу одностатевої пари, якій було відмовлено в праві на шлюб відповідно до австрійського законодавства. Суд постановив, що стаття 12 захищає право на шлюб у його традиційному розумінні (між чоловіком і жінкою), і що держави мають свободу розсуду щодо поширення цього права на одностатеві пари. Слід зазначити, що одностатеві шлюби легалізовані в Австрії з 1 січня 2019 року після відповідного рішення Верховного суду.

ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ

(Стаття 14, а також Протокол № 12 до Конвенції)

Заборона дискримінації означає підтвердження принципу рівності, згідно з яким усі люди народжуються і залишаються рівними у правах та гідності незалежно від кольору шкіри, статі чи сексуальної орієнтації, мови, політичних або релігійних переконань чи походження.

Приклади справ

Д.Х. та інші проти Чеської Республіки (D.H. and Others v. the Czech Republic) (2007): Суд постановив, що направлення дітей ромів[1] до спеціальних шкіл на підставі результатів мовних тестів становило дискримінацію. Ця справа підкреслила необхідність усунення системної нерівності у сфері освіти.

Агдгомелашвілі та Джапарідзе проти Грузії (Aghdgomelashvili and Japaridze v. Georgia) (2020): під час обшуку в організації лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб (ЛГБТ) працівники поліції погрожували та принижували заявників через їхню сексуальну орієнтацію. Суд встановив порушення як статті 3, так і статті 14, тим самим підтверджуючи захист від дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.

Будінова і Чапразов проти Болгарії (Budinova and Chaprazov v. Bulgaria) (2021): У цій справі суд встановив порушення статті 14 через те, що болгарський суд не забезпечив ефективною компенсацією ромських заявників за дискримінаційні публічні висловлювання лідера політичної партії.

Басу проти Німеччини (Basu v. Germany) (2022): Суд встановив порушення статті 14, оскільки органи влади не провели ефективного розслідування тверджень про расове профілювання з боку поліції під час перевірки документів у потязі.

[1]Термін «роми та мандрівники» вживається в Раді Європи для позначення широкого розмаїття груп, якими опікується Рада Європи в цій сфері: з одного боку а) рома, сінті/мануш, кале/кейл, каале, романичал, бояш/рударі; б) балканські єгиптяни йашкалі; в) східні групи дом, лом та абдал; та, з іншого боку, такі групи, як мандрівники , єніш, групи, які визначені терміном «Gens du voyage», в тому числі осіб, які ідентифікують себе як роми. Даний текст є пояснювальною приміткою, а не визначенням термінів «роми» та/або «мандрівники».

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

(Стаття 1 Додаткового протоколу до Конвенції)

Держави повинні поважати право на мирне володіння майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом, включаючи виплату справедливої компенсації.

Приклад справи

Папаміхалопулос та інші проти Греції (Papamichalopoulos and Others v. Greece) (1993): у цій справі було встановлено порушення права на мирне володіння майном у зв'язку з фактичним експропріюванням земельної ділянки, яку держава конфіскувала та передала військово-морським силам для військової бази.

ПРАВО НА ОСВІТУ

(Стаття 2 Додаткового протоколу до Конвенції)

Кожен може мати доступ до освіти відповідно до закону, а батьки мають право забезпечити своїм дітям отримання освіти відповідно до власних релігійних і світоглядних переконань.

Приклад справи

Фольджеро та інші проти Норвегії (Folgerø and Others v. Norway) (2007): Суд постановив, що обов'язкові заняття з релігії та етики в державних школах Норвегії порушували статтю 2 Додаткового протоколу до Конвенції, оскільки система часткового звільнення від таких занять недостатньо захищала право батьків виховувати дітей відповідно до власних релігійних переконань.

ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ

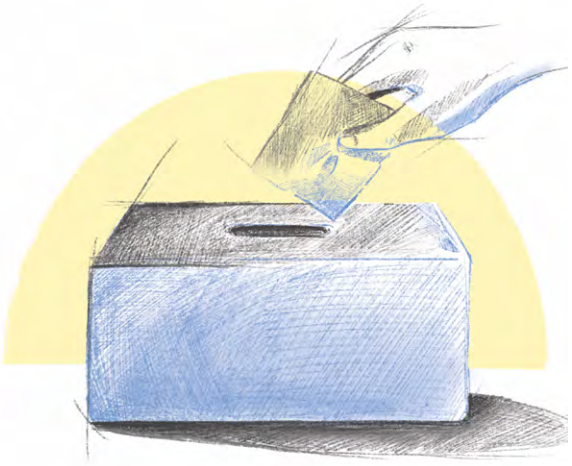
(Стаття 3 Додаткового протоколу до Конвенції)

Держави повинні гарантувати проведення вільних і чесних виборів з розумною періодичністю, забезпечуючи громадянам можливість обирати своїх представників шляхом справжнього демократичного процесу.

Приклади справ

Подколзіна проти Латвії (Podkolzina v. Latvia) (2002): жінку було позбавлено можливості балотуватися до парламенту через результати мовного тесту. Суд визнав це дискримінацією та встановив порушення її права бути обраною відповідно до статті 3 Додаткового протоколу.

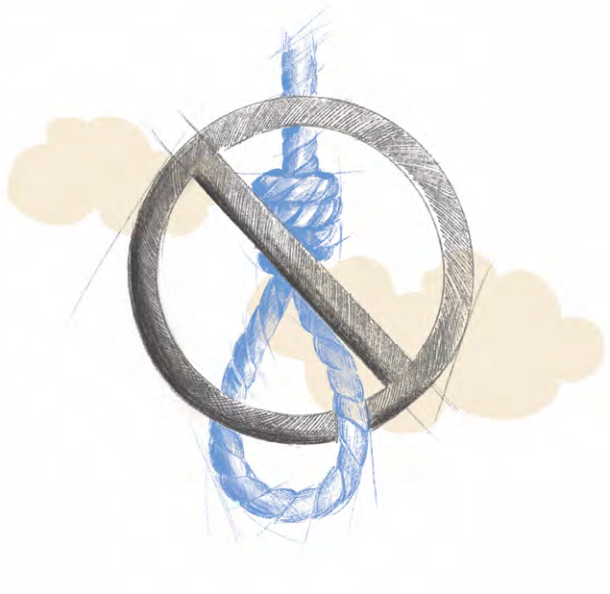
Гірст проти Сполученого Королівства (Hirst v. United Kingdom) (No. 2) (2005): Суд дійшов висновку, що загальна заборона голосування для ув'язнених у Сполученому Королівстві порушувала статтю 3 Додаткового протоколу до Конвенції, підтвердивши важливість принципу пропорційності при обмеженні виборчих прав.

СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ

(Протоколи № 6 і № 13 до Конвенції)

Скасування смертної кари є однією з умов набуття членства в Раді Європи (Протокол № 6). На сьогодні застосування смертної кари в мирний час скасовано по всій Європі. Відповідно до Протоколу № 13 до Конвенції, скасування смертної кари поширюється й на воєнний час.

Приклади справ

Оджалан проти Туреччини (Öcalan v. Turkey) (2005): лідера Робітничої партії Курдистану було засуджено до смертної кари після несправедливого судового розгляду. Суд постановив, що це порушило його права, що сприяло подальшому скасуванню смертної кари в мирний час у Türkiye.

Бадер і Канбор проти Швеції (Bader and Kanbor v. Sweden) (2005): громадянину Сирії загрожувала депортація після винесення йому смертного вироку на батьківщині. Суд дійшов висновку, що така депортація порушила б його право на життя та заборону катувань.

«ЖИВИЙ ІНСТРУМЕНТ» — АДАПТАЦІЯ ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ

Конвенція еволюціонує завдяки прецедентній практиці Суду, реагуючи на сучасні проблеми, зокрема такі.

Заходи щодо блокування доступу до Інтернету

У 2012 році Суд встановив порушення статті 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції у справі *«Ахмет Їлдирим проти Туреччини» (Ahmet Yıldırım v. Turkey)*, в якій тимчасове судове рішення турецького суду, окрім відповідного вебсайту, випадково заблокувало доступ до великої кількості сторонніх вебсайтів, розміщених на сервісі хостингу Google Sites.

Відповідальність інтернет-порталів за анонімні коментарі їхніх користувачів

У 2015 році Суд встановив відсутність порушення статті 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції у справі *«Делфі АС проти Естонії» (Delfi AS v. Estonia)*. Компанію-заявника, яка керувала одним із найбільших новинних порталів Естонії, було визнано відповідальною за образливі коментарі читачів до онлайн-статті. Суд визнав це виправданим і пропорційним обмеженням свободи вираження поглядів, наголосивши, що коментарі були явно незаконними та вкрай образливими, що Делфі не видалила їх достатньо швидко, а накладений незначний штраф не був надмірним.

Зберігання біометричних даних

У 2020 році Суд встановив, що у справі *«Трайковський і Чіповський проти Північної Македонії» (Trajkovski and Chipovski v. North Macedonia)* було порушено статтю 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя), оскільки безстрокове зберігання органами влади ДНК-профілів засуджених осіб було визнано непропорційним.

Тримання мігрантів під вартою

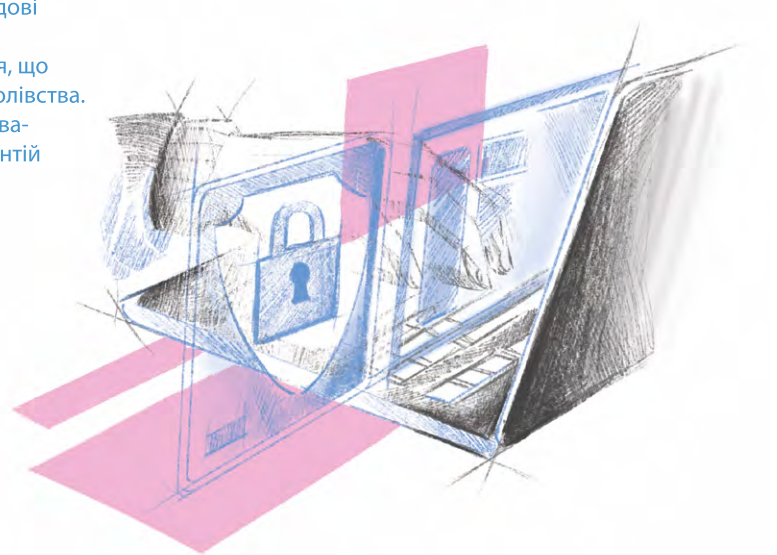
У 2021 році Суд встановив порушення статті 3 (заборона катувань) та статті 5 (право на свободу та особисту недоторканість) Конвенції у справі *«R.R. та інші проти Угорщини» (R.R. and Others v. Hungary)*, в якій заявники перебували в транзитній зоні протягом кількох місяців, а національне законодавство не передбачало ані чітко визначеної законодавчої підстави, ані максимального строку такого тримання під вартою.

Цифрова конфіденційність

У 2021 році у справі *«Біг Бразер Вотч та інші проти Сполученого Королівства» (Big Brother Watch and others v. United Kingdom)* Суд встановив порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та статті 10 (свобода вираження поглядів) Конвенції після того, як заявники — журналісти та неурядові організації — поскаржилися на обсяг та масштаб програм електронного стеження, що здійснювалися урядом Сполученого Королівства. Зокрема, Суд дійшов висновку, що держава-відповідач не забезпечила достатніх гарантій захисту в рамках програм електронного спостереження.

Свобода публікувати твори, що зображують одностатеві стосунки

У 2023 році Суд встановив порушення статті 10 (свобода вираження поглядів) у справі *«Макате проти Литви» (Macatė v. Lithuania)*. Дитячу книгу казок, у якій були зображені одностатеві стосунки, тимчасово вилучили з продажу, а згодом позначили як шкідливу для дітей віком до 14 років. Суд дійшов висновку, що ці заходи не переслідували законної мети та необґрунтовано втручалися у права авторки й читачів.

Екологічні права

У 2024 році Суд встановив порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції у справі *«Швейцарська асоціація літніх жінок з питань зміни клімату та інші проти Швейцарії» (Verein Klima Seniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland)*. Група літніх жінок та їхня асоціація скаржилися, що недостатні дії уряду щодо пом'якшення наслідків зміни клімату поставили під загрозу їхнє здоров'я та якість життя.

Суд постановив, що стаття 8 охоплює право на ефективний захист від несприятливих наслідків зміни клімату, і дійшов висновку, що Швейцарія не виконала своїх зобов'язань, зокрема не встановила належних обмежень на викиди парникових газів і не досягла попередньо визначених цілей щодо їх скорочення.

Реагування на кризи у сфері охорони здоров'я

У 2024 році Суд встановив відсутність порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції у справі «Паскінеллі та інші проти Сан-Марино» (Pasquinelli and Others v. San Marino) у зв'язку із застосуванням заходів у сфері праці до працівників системи охорони здоров'я та соціального догляду, які відмовилися від вакцинації проти COVID-19.

Захист мігрантів від «пушбеків»

У 2025 році Суд встановив порушення статті 3 (заборона катувань) Конвенції у справі «A.P.E. проти Греції» (A.R.E. v. Greece). Справа стосувалася так званого «пушбеку» (вислання) заявниці з Греції до Туреччини, звідки вона втекла. Попри те, що вона висловила побоювання щодо жорстокого поводження, якого могла зазнати у разі повернення, органи влади Греції проігнорували її прохання про міжнародний захист.

Ці виклики демонструють, що права людини повинні постійно адаптуватися до змін сучасного світу, забезпечуючи водночас захист для кожного, особливо найбільш уразливих.

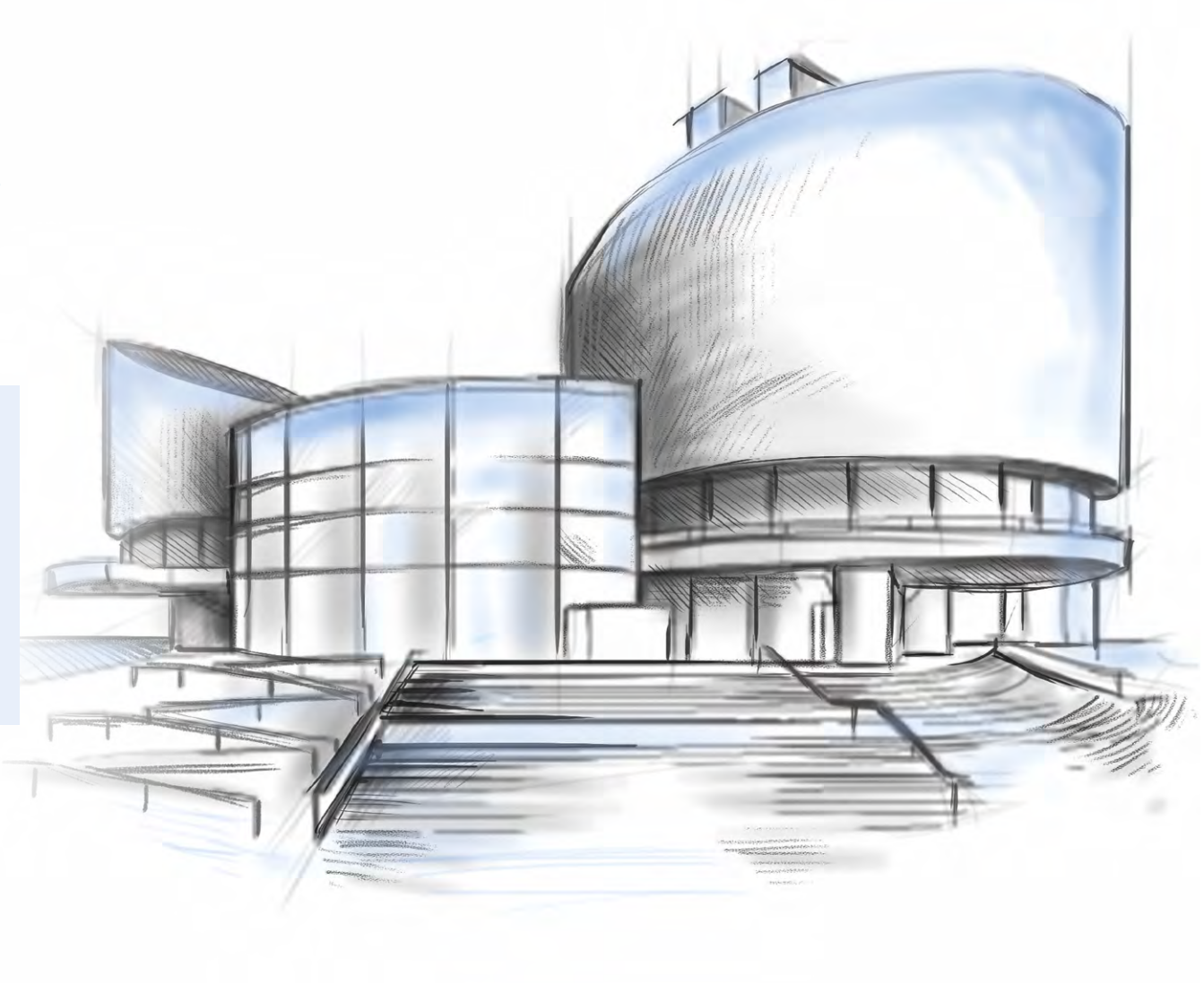
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ: ЯК ВІН ПРАЦЮЄ

Заснований у 1959 році, Європейський суд з прав людини розглядає справи щодо порушень прав гарантованих Європейською конвенцією з прав людини.

Більшість заявників — це фізичні особи, які стверджують, що їхні права були порушені. Обов'язкові до виконання рішення Суду зобов'язують держави вживати заходів для запобігання порушенням у майбутньому.

Європейський суд з прав людини

- Це судовий орган, який забезпечує дотримання основоположних прав і розташований у Страсбурзі.
- До його складу входять 46 незалежних суддів.
- Він може засуджувати уряди.
- Його рішення є обов'язковими до виконання.

Хто може звернутися до Суду?

- **Будь-яка особа**, яка вважає що її основоположні права були порушені, після вичерпання всіх засобів правового захисту в національних судах.
- **Будь-яка держава-член**, якщо вона вважає, що інша держава-член порушує Європейську конвенцію з прав людини.

Як розглядаються справи?

- **Подання заяви:** справи порушуються фізичними особами або державами, які стверджують про порушення прав.
- **Прийнятність:** Суд перевіряє, чи були вичерпані всі національні засоби правового захисту та чи виконані інші критерії прийнятності.
- **Дружнє врегулювання:** Суд може заохочувати сторони до мирного врегулювання спору.
- **Рішення:** якщо врегулювання не досягнуто, Суд ухвалює обов'язкове до виконання рішення. Якщо встановлено порушення, держава повинна вжити заходів для його усунення.
- **Виконання:** Комітет міністрів здійснює нагляд за виконанням рішень.

Чи знаєте ви?

З моменту свого заснування у 1959 році Суд розглянув понад 1 мільйон заяв і ухвалив майже 30 000 рішень.

ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ — ПЕРЕТВОРЕННЯ УХВАЛ НА ДІЇ

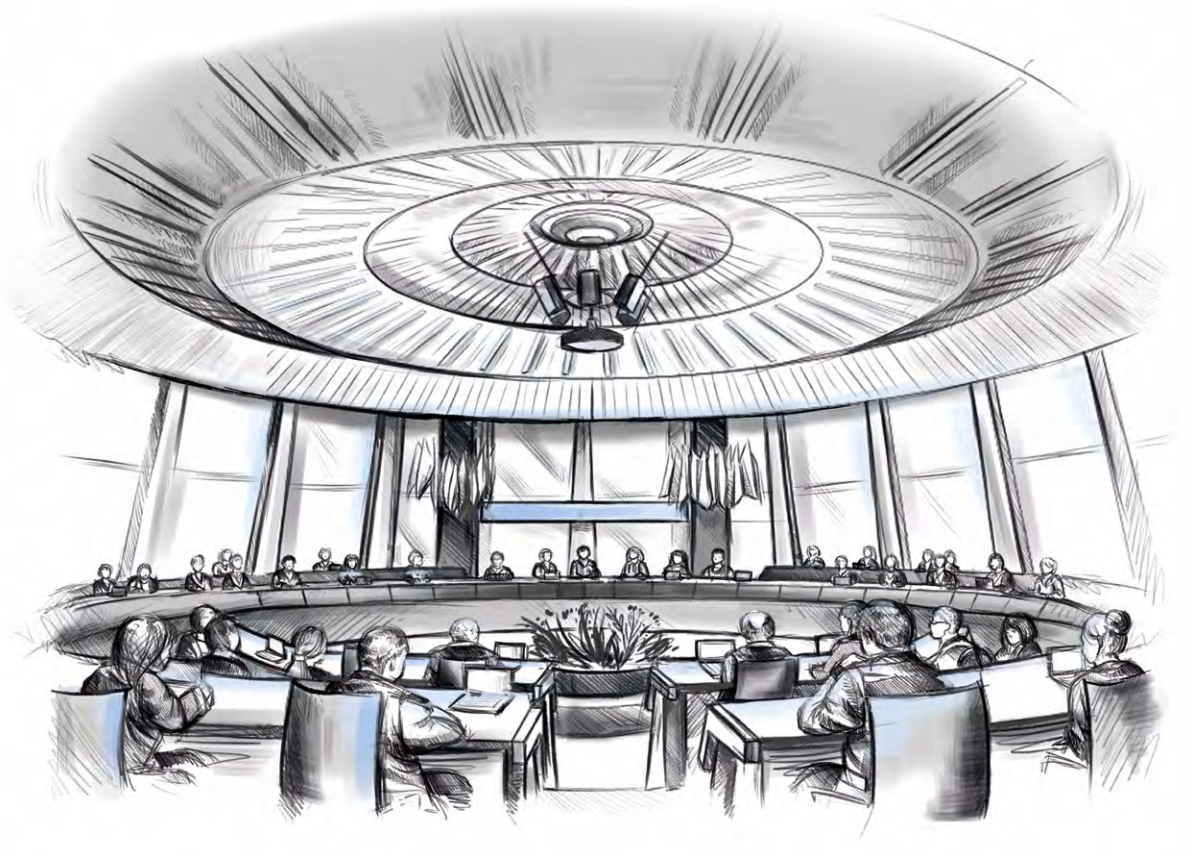
Після того як Суд ухвалив рішення, держава повинна вжити заходів для його виконання, зокрема:

- **індивідуальні заходи:** виплата компенсації, звільнення осіб, які перебувають під вартою, або поновлення порушених прав;
- **загальні заходи:** внесення змін до законодавства, поліпшення умов тримання у місцях позбавлення волі або вирішення системних проблем.

Нагляд за процесом виконання здійснює Комітет міністрів Ради Європи.

Комітет міністрів

Це орган, який ухвалює рішення, представляє уряди держав-членів Ради Європи та складається з міністрів закордонних справ або їхніх постійних представників.

Приклади національних реформ, здійснених після рішень Суду

- Австрія скасувала монополію, яка надавалася телебаченню.
- Бельгія внесла зміни до законодавства щодо безхатченків.
- Болгарія запровадила альтернативу військовій службі для осіб, які відмовляються від неї з міркувань совісті.
- Чеська Республіка внесла зміни до законодавства про надання притулку.
- Данія надала право не бути членом профспілки.
- Франція, Іспанія та Сполучене Королівство ухвалили закони щодо прослуховування телефонних розмов.
- Греція поліпшила умови тримання іноземців, які очікують депортації.
- Італія запровадила нові засоби правового захисту щодо умов тримання під вартою.
- Нідерланди внесли зміни до законодавства про тримання під вартою осіб із психічними захворюваннями.
- Польща внесла зміни до законодавства та кримінальної політики, а також побудувала нові пенітенціарні установи, щоб запобігти переповненню в'язниць.
- Словенія вжила заходів для запобігання жорстокому поводженню з боку поліції.
- Швеція внесла зміни до положень про публічний судовий розгляд.
- Швейцарія здійснила дві законодавчі реформи, щоб усунути дискримінаційні обмеження щодо відсутності права вибору прізвища після укладення шлюбу.
- Туреччини скасувала участь військових суддів у судах державної безпеки.
- Україна внесла зміни до законодавства про наклепи (захист честі, гідності та ділової репутації).

Як дізнатися більше та долучитися?

- **Відвідайте вебсайт «Вплив Європейської конвенції з прав людини»**

  Дізнайтеся, як рішення Суду впливають на життя людей по всій Європі. Вебсайт «Вплив конвенції...» містить практичні випадки, історії та мультимедійні матеріали, що демонструють реальний вплив захисту прав людини.

https://www.coe.int/echr/

- **Ознайомтеся глибше з платформою Суду для обміну знаннями**

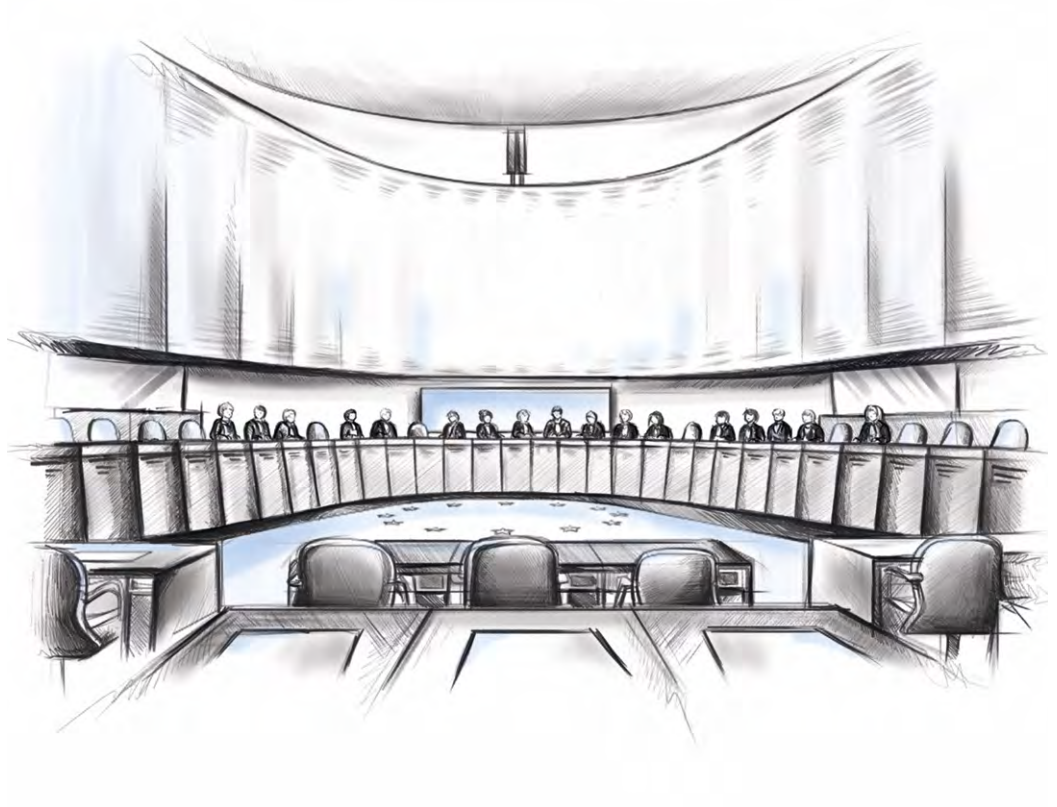
  Отримайте доступ до детальних оглядів ключових рішень і простежте, як еволюціонує практика Суду. Платформа пропонує структуровані аналітичні дані, тематичні огляди та інструменти, які допомагають орієнтуватися в юриспруденції Суду та краще її розуміти.

https://ks.echr.coe.int/

- **Беріть участь у курсах програми Ради Європи HELP (Освіта в галузі прав людини для представників юридичних професій)**

  Долучайтейся до безкоштовних онлайн-курсів із широкого кола тем у сфері прав людини. Платформа HELP пропонує практичне навчання у власному темпі, розроблене для правників і всіх, хто бажає поглибити своє розуміння стандартів прав людини.

https://www.coe.int/en/web/help/courses

Дозволяється відтворення уривків (до 500 слів), за винятком комерційних цілей, якщо збережено цілісність тексту, уривок не вирваний з контексту, не надає неповну інформацію та іншим чином не вводить читача в оману щодо характеру, обсягу чи змісту тексту. Текст оригіналу завжди необхідно позначати таким чином: «© Рада Європи, рік».

Усі інші запити щодо відтворення або перекладу всього документа чи будь-якої його частини слід надсилати до Відділу зв'язків із громадськістю Ради Європи (F-67075 Strasbourg Cedex або public.relations@coe.int).

Ілюстрації та макет: Léane Unsinger
Опубліковано Відділом зв'язків із громадськістю Ради Європи`

© Рада Європи, вересень 2026 року

Ознайомтеся з Європейською конвенцією з прав людини за допомогою цього зрозумілого та доступного посібника.

Дізнайтеся про ключові права, гарантовані Конвенцією, завдяки стислим і легким для читання оглядам знакової та новітньої судової практики, які демонструють позитивний вплив цих прав на повсякденне життя.

Зрозумійте, як механізми захисту, передбачені Конвенцією, дозволяють окремим особам і державам домагатися справедливості, а також як рішення Європейського суду з прав людини формують національне законодавство та безпосередньо впливають на наше повсякденне життя.

Дізнайтеся, як Конвенція еволюціонує завдяки протоколам та новій практиці Європейського суду з прав людини, адаптуючись до нових викликів, як-от цифрова конфіденційність і захист довкілля, та формуючи права людини, які мають значення у повсякденному житті.

Отримайте доступ до зрозумілих, легких для читання оглядів судової практики та довідкових матеріалів, що робить цю брошуру необхідним ресурсом для студентів, правників і всіх, хто прагне зрозуміти, як права людини формують повсякденне життя.

UKR

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами-членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини – договору, спрямованому на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE